

TÜRK HALK MÜZİĞİNDE SEMAH VE HALAY HAVALARININ KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Sedat GÜRZ¹
Sertan DEMİR²

ÖZET

Semah ve halay havaları toplumda bulunan geniş bir tarihe sahip önemli öğelerden biridir. Eski tarihlere dayanan semah ve halay havaları şimdilerde farklı alanlarda icraları yapılsa da ortak bir tarihe sahip oldukları düşünülmektedir. Türk halk müziğinin bu iki türü birçok bölgede ve yörede icra edilmektedir. Dini ritüel olan semah, Alevi-Bektaşî geleneğinde yer edinmiş, halay ise tamamen sosyal eğlence toplantılarında icra edilen bir tür olmuştur. Halayların geçmişte dini içerikli olduğu ve Türklerin eski inancı olan Şamanizm inancından izler taşıdığı, bu alanda yapılan araştırmalarda ortak fikir olarak görülmektedir. Şamanizm inancında yapılan dini ayinlerde ki figürlerin bugün sosyal eğlencelerde icra edilen halay havalarıyla benzerliklerinin olduğu değerlendirilmektedir. Tarihlerinde ortaklık olduğu söylenen semah ve halay havalarının karşılaştırmalı yapıldığında; TRT THM repertuarında bulunan semah ve halay havalarının makam, usul, yöre bakımından benzerlik ve farklılıkları incelendiğinde daha çok benzerliğinin olduğu görülmektedir. Semah ve halay havaları makam ve yöre bakımından benzerlik gösterirken usul bakımından farklı usullerde icra edildikleri saptanmıştır. Araştırmada, TRT THM repertuarında bulunan semah ve halay havalarının karşılaştırmalı incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması yöntemleri ve veri analizi yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Semah, Halay, Halk Müziği, Türkü, TRT Repertuarı

---

¹ Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Bilimleri ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi
gurzsedat@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8137-8624

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Ses Eğitimi Bölümü
sdemir@sakarya.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5062-5266

A COMPARATIVE EXAMINATION OF SEMAH AND HALAY TUNES IN TURKISH FOLK MUSIC

SUMMARY

Semah and halay tunes are one of the important elements with a extensive history in the society. Although semah and halay tunes, which date back to ancient times, are performed in different areas, they are thought to have a common history. These two types of Turkish folk music are performed in many regions and locals. Semah, which is a religious ritual, has a place in the Alevi-Bektashi tradition, and halay has been a genre performed entirely in social entertainment gatherings. In the researches conducted in this field it is commonly stated that halays have a religious context in the past and that they have traces of the ancient belief of the Turks, Shamanism. It is evaluated that the figures in the religious rites performed in the belief of shamanism have similarities with the halay dances performed in social entertainments today. When comparing the semah and halay tunes, which are said to share a common history, and examining the similarities and differences of the semah and halay tunes in terms of maqam, method and region, it is seen that there are more similarities. While the semah and halay tunes are similar in terms of maqam and region, it has been determined that they are performed in different methods. In the research, it was aimed to compare the semah and halay tunes in the TRT THM repertoire. As a method in the research, literature review methods from qualitative research methods and document analysis method from data analysis methods were used.

Keywords: Semah, Halay, Folk Music, Folk Song, TRT Repertoire

1.GİRİŞ

Halk müziği, toplumun geleneksel niteliklerinin, halkın yaşantısı ile sanatsal bir ifade biçimine dönüştüğü müzikal bir yapıdır. Bu yapı dâhilindeki eserlerin, birçok konuyu işlediği görülmektedir. Halk müziklerinin üretilmesinde, o bölge insanının geçmişten bugüne yaşadığı tüm olaylar konu olmuştur.

“Geleneksel unsurların olmazsa olmazı olan Türk halk müziği, yayıldığı çevre, alan, zamanda yer etmiş olduğu derinliği ve ele aldığı temalar ile farklı ve önemli bir müzik türüdür. Halk müziği kendi içerisinde bulundurduğu yöre özellikleri ve ulusal kültüre hitap etmek konusunda önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir” (Kınık, 2011 :141).

Öztuna’ya göre; “Türk halk müziği en geniş mana ve mefhumuyla denilebilir ki, dünyanın en geniş sahalarına yayılmış en eski, en fazla tesirli olmuş bir halk sanatıdır” (Öztuna, 2006: 327). Öztuna’nın belirttiği coğrafi alanda yaygınlık ilkesi, halk müziklerinde, halkın yaşam ve

düşünce biçimi gibi sosyolojik ve kültürel uygulama alanları ve pratikleriyle birlikte, geçmiş ve geleceğini de yansıtmaya sebebiyle net bir biçimde hissedilir. Çoğu ürünü, sözlü gelenekle günümüze kadar ulaşmış olan halk müziği, bu özelliği sayesinde zamanın şartlarına da uyum sağlayarak gelişim ve değişimini sürdürmüştür.

Türk halk müziği repertuarı dâhilinde icra edilen eserler, farklı konuları ve türleri bünyesinde barındırır. Türk halk müziğinde konu zenginliğinin bu kadar çeşitli olması, halkın yaşamışlıklarının müzikal ifadesi olarak anlamlandırılabilir. Yaşanılan acı, gurbet kahrı, aşk, kahramanlık, göç, yiğitlik gibi konular halk müziğinin temaları olmuştur. Bu yüzden halk müziği ezgileri birçok toplanmada icra edilmiştir. Bazen bir düğünde, bazen bir cenazede, bazen gurbette olan birinin sılaya olan hasretinde karşımıza çıkmıştır. Türk halk müziği repertuarı, bahsedilen konular haricinde dini ayinlerde de icra edilmektedir. Günümüzde hâlâ Alevi-Bektaşî dini ayinlerinde halk müziği türlerinden semah/deyiş havaları icra edilmektedir. Bu ritüellerin önemli bir parçasının da dans olduğu görülmektedir.

Halkın eğlence ve sosyalleşme toplantılarında, halay türü sıklıkla icra edilen dans ve müziklerdendir. Yine bu eğlencelerde, yörelere göre figürel farklılık gösteren dansların icrası görülmektedir.

Halay ve Semah Havalalarının Etimolojik Olarak İncelenmesi

Halay kelimesine etimolojik açıdan bakacak olursak; Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te halay kelimesi "Anadolu'nun birçok farklı yörelerinde davul ve zurnanın eşlik ettiği halk oyunu" şeklinde tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/> 29.03.2021). Halay, toplumda birlik ve beraberliği simgeleyen, halkın birlikte hareket ettiği anlamını taşıyan ya da süreklilik anlamına gelen bir kelimedir. Halay kelimesi farklı yörelerde farklı ifadelerle adlandırılır. "Halay, alay, aley, hale, alley, bulay, buley" gibi şekilde ifade edildiği görülmüştür (Turan, 2000:4).

Halay birlik, beraberlik, yardımlaşma gibi toplu hareket, alaydan gelen insan topluluğu ya da devamlılık, süreklilik anlamına gelmektedir (Demirsipahi, 1975: 229-230).

Dini ayinlerde icra edilen Semah türünün etimolojik açıdan inceleyecek olursak; Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te "Alevi ve Bektaşî topluluklarında yaygın olan ve müzik eşliğinde uygulanan tören nitelikli oyun" olarak karşımıza çıkmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/> 29.03.2021).

Semah kelimesi, bu isimle yaygınlaşmış olsa bile, farklı yörelerde farklı biçimlerde telaffuz edildiği görülmektedir. *Samah, zamah, zelah, zamak, semak, semağ* vb. şeklinde karşımıza çıkan bu sözcüğün etimolojik kökeninin sema olduğu söylenmektedir (Ersoy, 2019:37). Yine semah, İslam Ansiklopedisi'nde "Bektaşılık'te tarikat ve yol kardeşleri arasında, yola girmeyenlerin katılamayacağı cem törenlerinde yapılan tasavvufî raks" şeklinde tanımlanmaktadır. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/semah> 29.02.2021).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nde ise, "*Alevilerin ve Bektaşîlerin bezmi cemde çalgılar eşliğinde uyguladıkları dinsel tören*" olarak aktarılmıştır.

Onatçı, (2007:79) Alevi Bektaşî Kültüründe Kırklar Semahı Müzikal Analiz isimli çalışmasında semah ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

"Türkçe söyleniş biçimiyle ve yerel ağızlara göre, "semah", "samah", "zamah", "semak", "semağ", vb. biçimini alan sözcüğün aslının "sema" olduğu düşünülmektedir. Sözcük aslında Arapçada "sm" kökünden "sam" ve "sim" gibi mastar olup, işitmek, duymak, dinlemek, gök, gökyüzü ve mecazen de şarkı, nağme, raks, vecd gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise, müzik ezgilerini dinlemek, dinlerken vecde gelip devinmek, kendinden geçip, oynayıp dönme anlamındadır."

Türk halk müziğinin bu iki türü birçok bölgede ve yörede icra edilmektedir. Dini ritüel olan semah, Alevi-Bektaşî geleneğinde yer edinmiş, halay ise tamamen sosyal eğlence toplantılarında icra edilen bir türdür. Halayların geçmişinde de dini içeriklerin olduğu ve Türklerin eski inancı Şamanizm'den izler barındırdığı, konu hakkında araştırma yapan akademisyenlerin genelde fikir birliği ettiği konulardandır. Şaman geleneğinde yapılan dini ayinler ile bugün icra edilen halayların birbirlerine benzerliklerinin olduğu değerlendirilmektedir. Halaylar bu dini özelliklerini kaybetmiş türlerdendir.

Demir, (2013:74) "Halaylar ise bu dini ritüellerin dindışı eğlence amacı ile gerçekleştirilen dansların, -Türkiye ve Türklük sınırları içerisinde – en önemlisi sayılmasında sakınca görmemekteyiz." Demir, halayların dindışı eğlence danslarının en önemlisi olabileceğinden bahsederken, şunlara da değinmiştir;

"Bu noktada dini yansımaları görmek için, danslar ve müziklerinin ayrı ayrı incelenmesi tarafımızca gerekli görülen bir konudur. .... İlk etapta müzik, dikkatle dinlenildiği zaman, mistik bir havasının olduğu, içindeki motiflerin gelişigüzel oluşturulmadığı, amacın eğlenceye gelen insanları oynatarak onlara hoş vakit geçirmek olmadığı görülmektedir" (Demir, 2013:74).

Aslında halayların eğlencelerde icra edilen halk müziği türünden daha fazlası olduğunu söylemek mümkündür. Zaman içerisinde semahlar yani ayinler, dini içeriklerinden sıyrılarak bugünün halayları olduğu düşünülmektedir.

Su, (2000:2) “Artık halk dansları dinsel kökenli törenler olmaktan çıktı ve toplu coşkuyu simgeledi” (aktaran: Demir, 2013:74).

1.1.Yöntem

TRT THM Repertuarında bulunan halay ve semah makam, usul ve yöre açısından incelendiğinde birçok benzerlik ve farklılıklarının olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama yöntemleri uygulanmıştır. Veri analizi yöntemi olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

“Araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denilmektedir. Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Bu sayede araştırmacı zaman ve kaynak tasarrufu sağlamış olur. Hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesine araştırma konusuna bakarak karar vermek gerekir. Örneğin çocuk suçluğu ile ilgili bir çalışmada adli istatistiklere, emniyet verilerine ve sosyal hizmet dosyalarına bakılması yerinde olacaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188).

Bu çalışmada incelenen eserler Repertükül isimli veri tabanından alınmıştır.

1.2.Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesi, “TRT THM Repertuarında bulunan semah ve halay havalarının müzikal açıdan benzerlik ve farklılıkları nelerdir?” cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.3.Alt Problem Cümleleri

1. Semah ve halay havalarının benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
2. Semah ve halay havalarının makamsal açıdan benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
3. Semah ve halay havalarının usul bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
4. Semah ve halay havalarının bölüm açısından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
5. Semah ve halay havalarının yöre bakımından benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

1.4.Amaç ve Önem

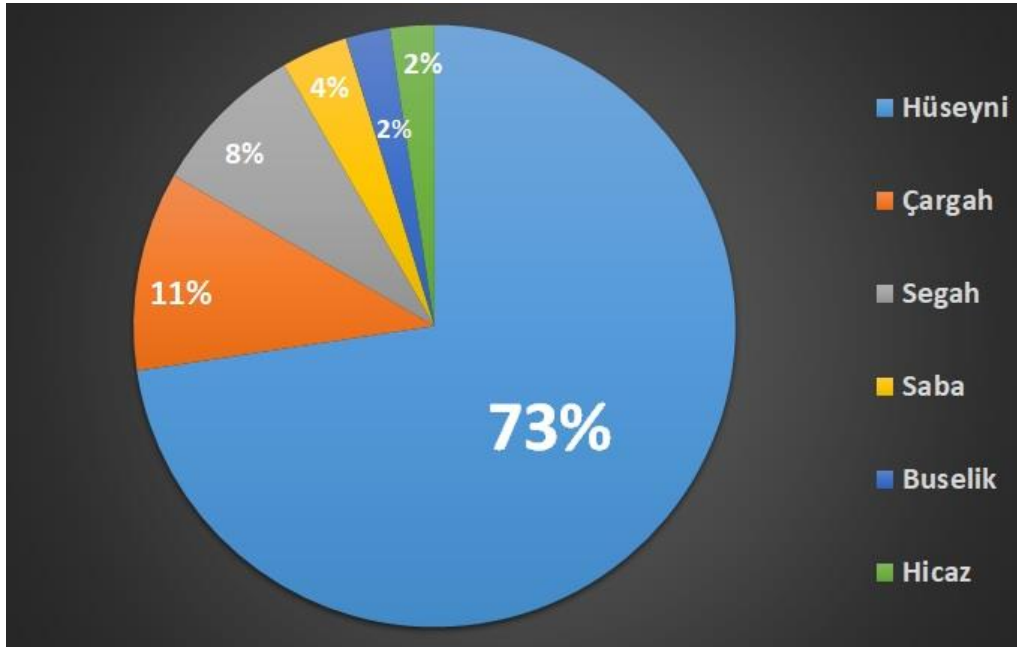
Araştırmanın amacı repertuvarında bulunan semah ve halay türündeki eserlerin makam, usul ve yöre açısından analiz edilerek birbiri ile müzikal açıdan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Araştırmanın önemi ise, halay ve semah havalarının geçmişten bugüne ortak bir kültüre sahip olmalarının sonucunda birbirleri ile etkileşimleriyle kazandıkları özelliklerin neler olduğunu saptamaktır.

2.BULGULAR

TRT THM Repertuarı incelenerek, “halay” ve “semah” adıyla TRT THM repertuarında yer alan eserlerin tümü, çalışmaya dâhil edilmiştir. Buna göre yapılan bu çalışmada 82 adet halay, 54 adet semah türünde eser tespit edilmiştir.

2.1.Halay Havalarının İncelenmesi

TRT THM Repertuarında bulunan halay türüne ait eserlerin makamsal açıdan incelenmesi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır;

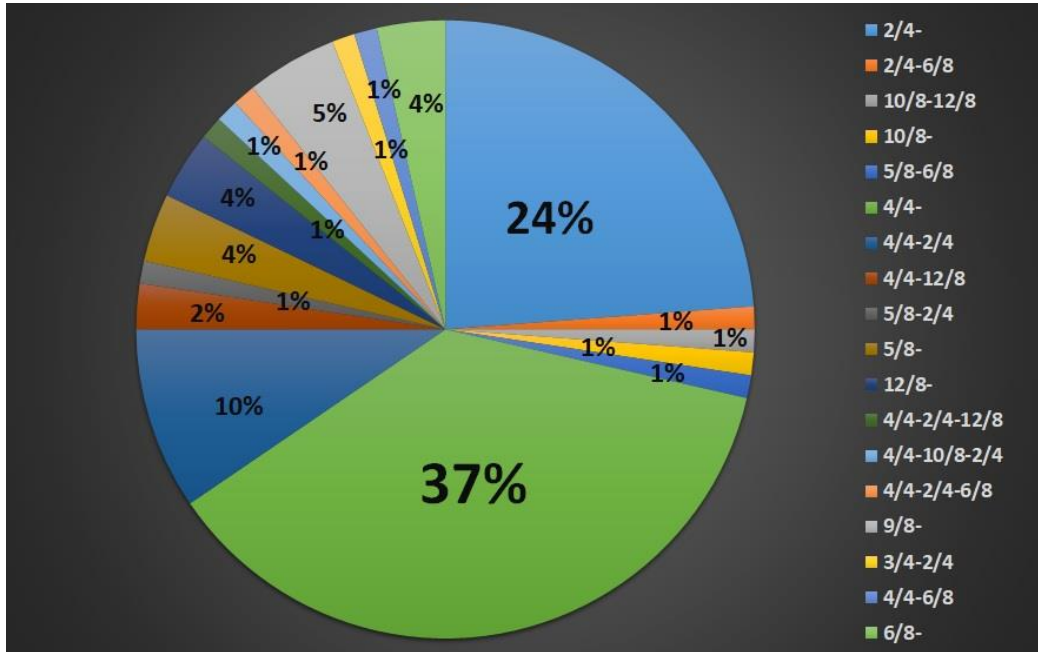
Şekil 1: İncelenen halayların makamsal çeşitliliğini gösteren grafik örneği

TRT THM Repertuarında halay adı ile tespit edilen toplam eser sayısı 82'dir. Tespit edilen 82 eserin 61'i Hüseyini makamıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre, TRT THM Repertuarında bulunan halay havalarının %73'ü Hüseyini makamı ile benzerlik

göstermektedir. Tespit edilen diğer halay havalarının sayısal verileri ve makamsal dağılım oranları ise şu şekildedir;

- TRT THM Repertuarında bulunan ve halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 9 adedi Çargâh makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 9 eserin tüm halay havalarına oranı %9'dur.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 7 adedi Segâh makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 7 eserin tüm halay havalarına oranı %8'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Saba makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 3 eserin tüm halay havalarına oranı %4'tür.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 2 adedi Hicaz makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 2 eserin tüm halay havalarına oranı %2'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 2 adedi Buselik makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 2 eserin tüm halay havalarına oranı %2'dir.

İncelenen halay türüne ait eserlerin usul açısından incelenmesi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır.

Şekil 2: İncelenen halayların usul çeşitliliğini gösteren grafik örneği

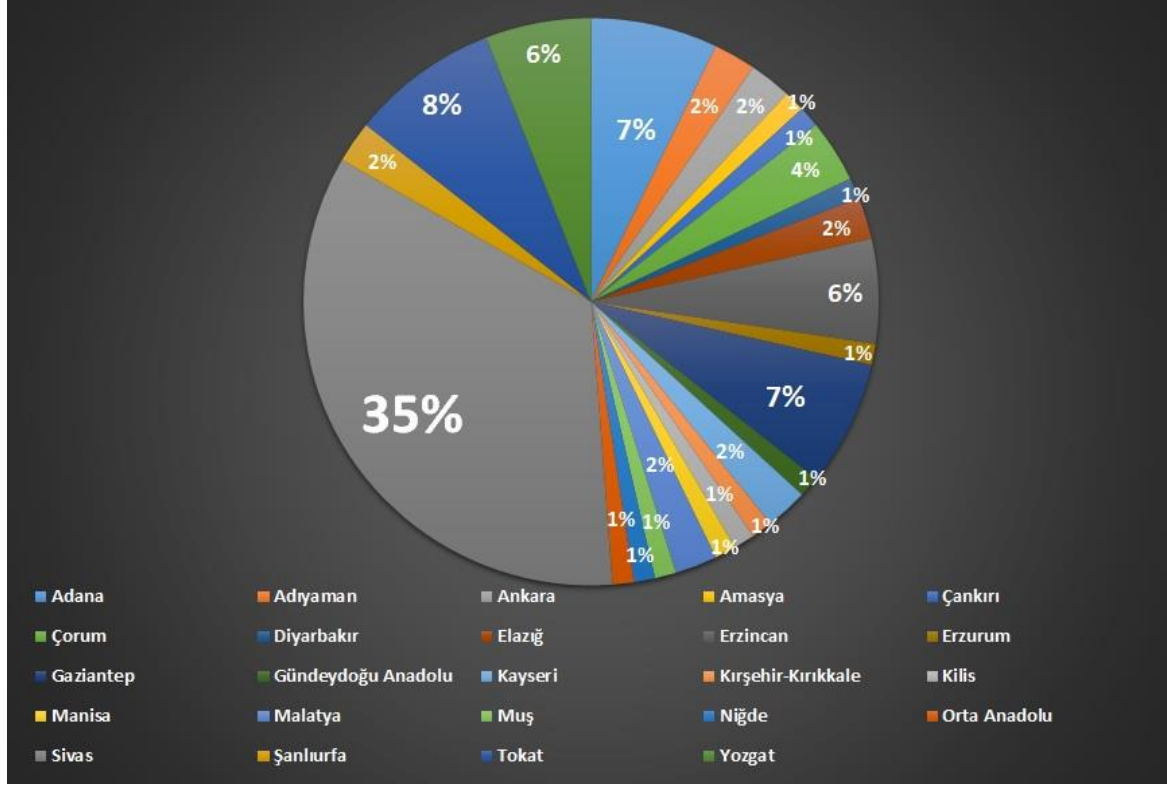
Halayların makamsal çeşitliliği ile beraber usul çeşitliliğinin de fazla olduğu grafikte görülmektedir. Halaylarda usullerin çeşitliliğinin fazla olmasının sebepleri arasında halay bölümleri gösterilebilir. Şekil 2’de görüldüğü üzere, bir eser içinde usul değişikliklerinin olduğu görülmektedir. Bu araştırma kapsamında incelenen halayların %37’lik oranla 4/4’lük usulde yazıldığına ulaşılmıştır. %37’lik halay oranını 31 adet halay havası belirlemiştir. Bunun yansira halayların usul açısından benzerlik oranları sırası ile şu şekildedir;

- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 20 adedinin 2/4’lük usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 20 eserin tüm halay havalarına oranı %24’tür.
- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 8 adedinin 4/4-2/4’lük usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 8 eserin tüm halay havalarına oranı %10’dur.
- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 4 adedinin 9/8’lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 4 eserin tüm halay havalarına oranı %5’tir.
- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedinin 6/8’lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 3 eserin tüm halay havalarına oranı %4’tür.
- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedinin 5/8’lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 3 eserin tüm halay havalarına oranı %4’tür.
- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedinin 12/8’lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 3 eserin tüm halay havalarına oranı %4’tür.
- TRT THM Repertuvarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 2 adedinin 4/4-12/8’lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 2 eserin tüm halay havalarına oranı %2’dur.

Bunlar dışında genel olarak kullanılan bu 4/4’lük, 2/4’lük usuller eserler içinde birlikte var olduğu halay eserlerinin derlenmesinden oluşmaktadır. Grafik incelendiğinde %1 oranla karşılaşılan eserlerin, usul çeşitliliğinin fazla olduğu görülmektedir. Eser içerisinde birden

fazla usule sahip olan eserlerin 2/4, 4/4, 5/8, 6/8, 10/8, 12/8 usullerinde icra edildiği görülmüştür. Eserler içerisinde usul geçişleri, genellikle halay bölümü olarak nitelendirilebilir.

Şekil 3: İncelenen halayların yöre çeşitliliğini gösteren grafik örneği

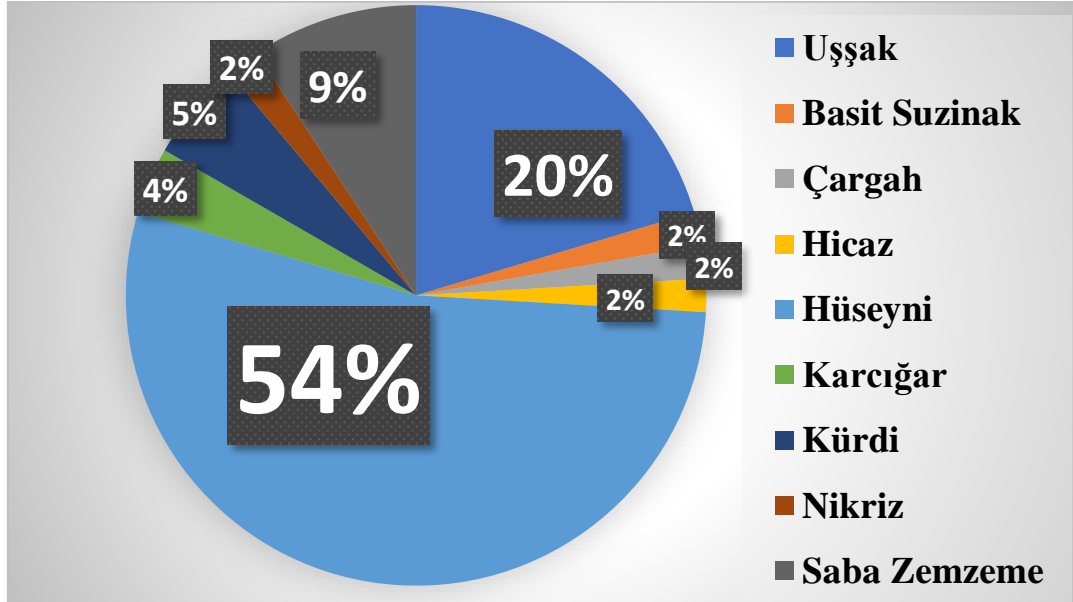
Halaylarda kullanılan usul çeşitliliğinin yanı sıra, yöre çeşitliliği de incelendiğinde; halayların geniş bir coğrafya içerisinde icra edildiği görülmektedir. Şekil 3'te görüldüğü üzere Sivas yöresinden 29 eser derlenmiştir ve bu 29 eserin TRT THM Repertuarındaki halay havalarına oranı %35'tir. Bunların yanı sıra grafiğe yansıyan oranlar şu şekildedir;

- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 7 adedi Tokat yöresinden derlenmiştir ve bu 7 eserin tüm halay havalarına oranı %8'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 6 adedi Adana yöresinden derlenmiştir ve bu 6 eserin tüm halay havalarına oranı %7'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 6 adedi Gaziantep yöresinden derlenmiştir ve bu 6 eserin tüm halay havalarına oranı %7'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 5 adedi Erzincan yöresinden derlenmiştir ve bu 5 eserin tüm halay havalarına oranı %6'dır.

- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 5 adedi Yozgat yöresinden derlenmiştir ve bu 5 eserin tüm halay havalarına oranı %6'dır.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Erzincan yöresinden derlenmiştir ve bu 3 eserin tüm halay havalarına oranı %4'tür.
- TRT THM Repertuarında bulunan, halay adı ile kayda geçmiş; Adıyaman, Ankara, Elazığ, Kayseri, Malatya, Şanlıurfa yörelerinden 2'şer adet eser bulunmaktadır ve bu eserlerin her birinin tüm halay havalarına oranı %2'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan halay adı ile kayda geçmiş, Amasya, Çankırı, Diyarbakır, Erzurum, Güneydoğu Anadolu, Kırşehir-Kırıkkale, Kilis, Manisa, Muş, Niğde, Orta Anadolu yörelerinden 1'er adet eser bulunmaktadır ve bu eserlerin her birinin tüm halay havalarına oranı %1'dir.

2.2.Semah Havalarının İncelenmesi

TRT THM Repertuarında bulunan semah türüne ait eserlerin makamsal açıdan incelenmesi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır;

Şekil 4: İncelenen semahların makam çeşitliliğini gösteren grafik örneği

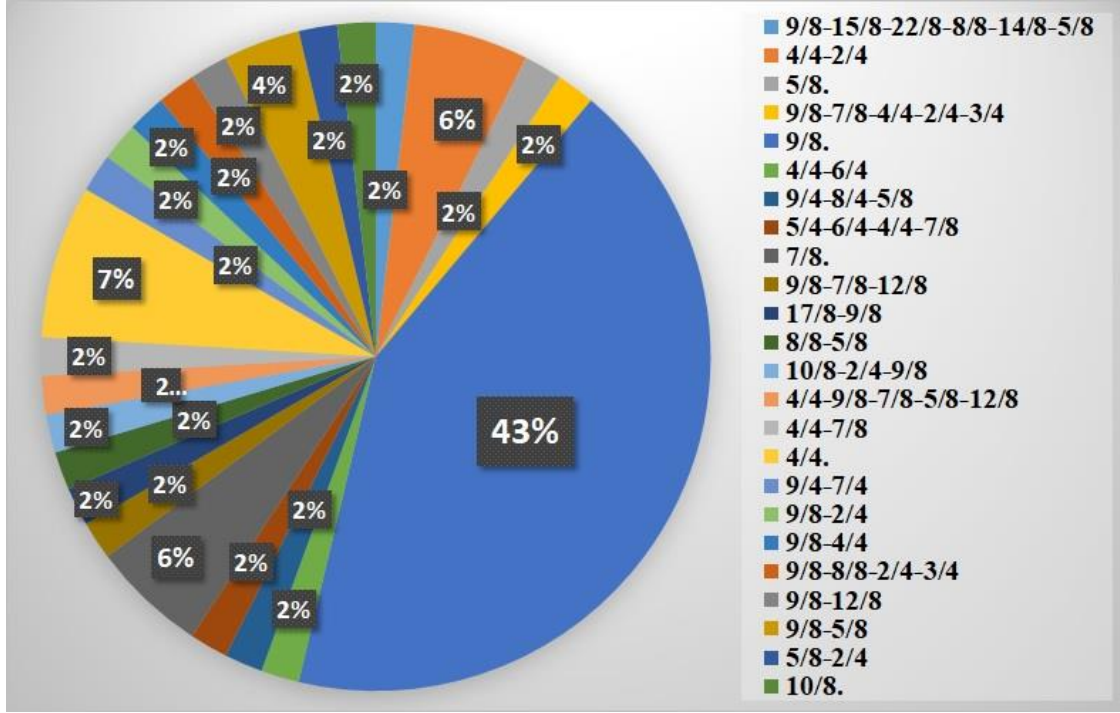
Semahlar incelendiğinde eser içerisinde birden fazla makamın kullanıldığı görülmektedir. İncelenen semahlarda, bölüm geçişlerinin makam değişikliği yoluyla yapıldığı görülmektedir.

İncelediğimiz 54 semah türündeki eserlerde makam çeşitliliği oldukça geniştir. Bu eserlerde en çok derlenmiş makamın Hüseyini makamı olduğuna ulaşılmıştır. İncelenen eserler sonucunda 29 adet Hüseyini makamında eser yazıldığına ulaşılmıştır ve bu eserler grafiğe %54'lük oranla yansımıştır. Yanı sıra semahların makamsal benzerlik oranları sırası ile şu şekildedir;

- TRT THM Repertuvarında bulunan ve semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 11 adedi Uşşak makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 11 eserin tüm semah havalarına oranı %20'dir.
- TRT THM Repertuvarında bulunan ve semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 5 adedi Saba Zemzeme makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 5 eserin tüm semah havalarına oranı %9'dur.
- TRT THM Repertuvarında bulunan ve semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Kürdi makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %5'dir.
- TRT THM Repertuvarında bulunan ve semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 2 adedi Karcıgar makamı ile benzerlik göstermektedir ve bu 2 eserin tüm semah havalarına oranı %4'tür.
- Bu makamlar dışında, Basit Suzinak, Çargâh, Hicaz, Nikriz, makamları ile benzerlik gösteren 1'er adet eser bulunmaktadır. Bu eserlerin semahlara %2'şer oranında 4 grafik dilimi olarak yansıdığı görülmektedir.

Bazı eserlerin tamamı tek bir makam üzerinde ilerlerken, bazı eserlerde ise birden çok makam geçişi bulunmaktadır. Genellikle makamların değiştiği noktalar bölüm değişikliği hissiyatı verebilir. Örnek olarak eserler arasında; saba zemzeme ile başlayan bir eserin gidişatında bir noktada eser hicaz makamını işlemektedir. Hicaz makamından sonra eser sonunda ise karcıgar makamı işlenmektedir. Semah eserlerinin bazılarında tek bir makam var iken, bazılarında ise birden fazla makam vardır.

Semahlarda makam çeşitliliğinin yanı sıra usul çeşitliliği de oldukça fazladır. Semah havalarında tek bir usul üzerinden ilerleyen eserlerin yanında eser içinde usul değişikliği yapan semah havalarına da ulaşılmaktadır. İncelenen semah eserlerinin usullerinin şekil 5'te ki grafiğine bakacak olursak;

Şekil 5: İncelenen semahların usul çeşitliliğini gösteren grafik örneği

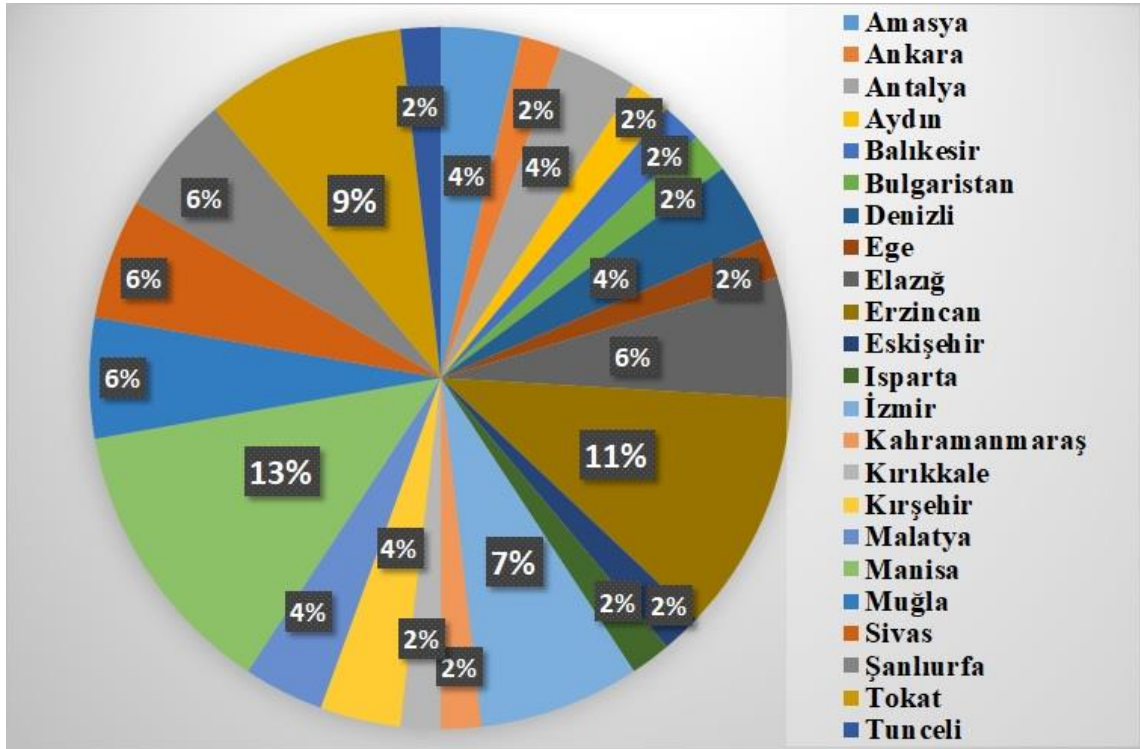
İncelenen eserlerin büyük bir kısmının 9/8'lik usulde derlendiğine ulaşılmıştır. Şekil 5'teki grafiği incelediğimizde 9/8'lik usulün %43 oranla grafiğe yansıdığını görürüz. Bu oranın temelinde 9/8'lik usulde derlenmiş 23 adet semah eseri bulunmaktadır. Bunun ardından semahların usul benzerlik oranları sırası ile şu şekildedir;

- TRT THM Repertuarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 4 adedinin 4/4'lük usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 4 eserin tüm semah havalarına oranı %7'dir.
- TRT THM Repertuarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedinin 7/8'lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %6'dır.
- TRT THM Repertuarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedinin 4/4-2/4 usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %6'dır.

- TRT THM Repertuarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 2 adedinin 9/8-5/8'lik usulde icra edildiği görülmektedir ve bu 2 eserin tüm semah havalarına oranı %4'tür.

Grafikte geriye kalan diğer %2'lik dilimden 19 adet bulunmaktadır. 19 adet olan bu dilimlerin her birinden birer eser derlenmiştir. Bu 19 eserin usulüne baktığımızda genel olarak bir eser içerisinde birden fazla usul değişikliği olduğunu görebiliriz. Bir usul ile başlayan eser seyrinde birden fazla kez usul değişikliği yaparak farklı bir usulde bitiş yapıldığını görebiliriz.

Makam ve usul bakımından incelediğimiz bu 54 eserin derlendiği yöreleri incelediğimizde aynı yöreden derlenen eserlerin yanı sıra farklı yörelerden derlenen eserlere de ulaşılmaktadır. Makam ve usul çeşitliliği fazla olduğu gibi yöre çeşitliliği de oldukça fazladır.

Şekil 6: İncelenen semahların yöre çeşitliliğini gösteren grafik örneği

İncelenen semahların, yöre çeşitliliğini aktaran şekil 6'ya baktığımızda en çok eser derlenen yörenin %13'lük oranla grafiğe yansıdığı görülmektedir. %13'lük oranla grafiğe yansıyan Manisa yöresinden 7 adet semah türünde eser derlenmiştir. Bunun ardından semahların yöre benzerlik oranları sırası ile şu şekildedir;

- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 6 adedi Erzincan yöresinden derlenmiştir ve bu 6 eserin tüm semah havalarına oranı %11'dir.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 5 adedi Tokat yöresinden derlenmiştir ve bu 5 eserin tüm semah havalarına oranı %9'dur.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 4 adedi İzmir yöresinden derlenmiştir ve bu 4 eserin tüm semah havalarına oranı %7'dir.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Elazığ yöresinden derlenmiştir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %6'dır.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Muğla yöresinden derlenmiştir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %6'dır.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Sivas yöresinden derlenmiştir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %6'dır.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 3 adedi Şanlıurfa yöresinden derlenmiştir ve bu 3 eserin tüm semah havalarına oranı %6'dır.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 2'şer adedi Amasya, Antalya, Denizli, Kırşehir, Malatya yörelerinden derlenmiştir ve bu 2'şer eserin tüm semah havalarına oranı %4'tür.
- TRT THM Repertuvarında bulunan semah adı ile kayda geçmiş eserlerden 1'er adedi Ankara, Aydın, Balıkesir, Bulgaristan, Ege, Eskişehir, Isparta Kahramanmaraş, Kırıkkale, Tunceli yörelerinden derlenmiştir ve bu 1'er eserin tüm semah havalarına oranı %2'dir.

Semah türündeki eserlerde makam, usul ve yöre çeşitliliğinin fazla olduğunu görmekteyiz. Birçok farklı yöreden, farklı usul ve makamlarda eserler derlenmiştir.

3.SONUÇ

Halay ve semah havalarının geniş bir coğrafyada icra edildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Yöreden yöreye farklılık gösteren bu türler halk müziğinde önemli bir yere sahiptir. Semahlar Alevi ve Bektaşî inanışında cem törenlerinde ibadetin bir değeri olarak vazgeçilmez unsurlardandır. Halaylar ise birçok yörede eğlence toplanmalarında icra edilen vazgeçilmez bir halk müziği türüdür. Bu türler toplumumuzda bulunan kültürel zenginliğin bir parçasıdır. Yapılan araştırmalarda, halayların zaman içerisinde dini özelliklerini kaybettiği görülmüştür.

Bu bölümde çalışmanın amacı olan semah ve halaylar arasında bulunan benzerlik ve farklılıklarının neler olduğu incelenmiş ve sonuç olarak aşağıdaki tespitler yapılmıştır.

Halaylar ve semahlar arasında makam, usul, yöre ve bölüm açısından birçok benzerlik ve farklılık vardır. Halay ve Semah havalarının farklılıktan daha çok benzerliğinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan incelemelerde TRT THM repertuarında halay türünde bulunan 84 eserin 61'i Hüseyini makamına benzemektedir. Bu durum grafiğe %73'lük oran ile yansımıştır. Yanı sıra TRT THM Repertuarında bulunan 54 semah havasının 29'unun Hüseyini makamı olup grafiğe %54 oranında yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelemeler sonucunda semah ve halay havalarının çoğunluğunun Hüseyini makamında icra edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda Semah ve Halay havalarının daha çok hüseyini makamında icra edildiği konusunda, benzerliğe ulaşılmıştır. Semah ve Halay havalarının makamsal açıdan çeşitliliği birbirleri ile benzerlik gösterir.

Semah ve Halay Havaları usul açısından incelendiğinde bu türlerin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Semah havaları daha çok 9/8'lik usulde icra edilirken Halay havaları ise daha çok 4/4'lük ve 2/4'lük usullerde icra edilmiştir. Semah havalarından 9/8'lik usulde 23 adet eser tespit edilmiştir ve bu eserlerin TRT THM Repertuarındaki tüm semahlara oranı %43'tür. Halay havalarında ise 4/4'lük usulde 31 adet eser tespit edilmiştir ve bu eserlerin TRT THM Repertuarındaki tüm halaylara oranı %37'dir. Halay ve semah havalarının usul incelemesi sonucunda birbirinden farklı usullerde icra edildiği görülmektedir.

Halay ve semahlar bölüm açısından birbiri ile benzerlik gösterirler. Genelde eserlerde usul geçişleri ya da makam geçişleri, Semah ve Halay havalarının bölümlerinin geçişlerini hissettirir. Halay ve semahların genelde "Adagio" ile başlayıp bölüm geçişleriyle birlikte "Andante", "Moderato" ve "Allegro" şeklinde hızlandığı görülmüştür. Bu durumda Semah ve Halay havalarının bölüm bakımından benzerliklerinin olduğu söylenebilir.

Semah ve Halay havalarının yöre bakımından benzerlik ve farklılıkları incelediğinde; halayların çoğunluğunun Sivas yöresinden; semahların ise Manisa yöresinden derlendiği görülmektedir. TRT THM Repertuarında bulunan Sivas yöresinden derlenen 29 eser grafiğe % 35; Manisa yöresinden derlenen 7 adet eser ise %13 oranındadır. Bu oranların yapılan derleme çalışmaları ile doğrudan ilişkisinin olduğu düşünülmektedir. Derleme çalışmaları haricinde Alevi-Bektaşî topluluklarının daha kapalı topluluklar olması da bu oranı etkileyen diğer faktörlerden olabilir. Semah ve halay havalarının geniş bir coğrafyada icra edildiği görülmektedir.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda semah ve halay havalarında birçok benzerliğin olduğu tespit edilmiştir. Makamsal benzerlik ve yöre birlikteliği tespit edilen önemli benzerliklerdendir. Her iki türde de bölümlerin eserlere karakteristik bir özellik kattığı ve bu yolla yine benzerlik sağladığı görülmüştür. Usul açısından yapılan incelemede ise halay ve semah havalarının birbirinden farklı bir yapı sergilediği tespit edilmiştir. Türk Halk müziğinde halay eğlence ile semah ise din ile bağdaştırılmış olsa bile ortak paydada buluştukları görülmektedir. Ortak bir tarihle beraber, müzikal açıdan da benzerlikleri söz konusudur. Bu çalışmada elde edilen bulgular halay ve semahların makam, usul, yöre bakımından benzerlik ve farklılıkları hakkında bilgi sahibi olmamızın yanında, bu sonuçlar doğrultusunda halk bilimi ve müzikoloji araştırmaları için katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aydemir, M. (2016). *Türk müziği makam rehberi*. Pan Yayıncılık.

Bekki, S. (2018). Semahların yaşattığı ve yansıttığı değerler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 85, 63-70.

Demir, S. (2013). *Türk Halk Müziğinde Türler*, İstanbul: Usar Y.

Ersoy, İ. (2019). Müzik Türleri Sınıflandırmasında Model Uygulaması: Bir Müzik Türü Olarak “Semah”, *Eurasian Journal Of Music And Dance*, Doi: 10.31722/Ejmd.584359, Yıl 2019, Cilt, Sayı 14, 32 – 62.

Ersoy, İ. (2019). Müzik türleri sınıflandırmasında model uygulaması: bir müzik türü olarak “Semah”. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (14), 32-62.

Kınık, M. (2011). Bir İletişim Aracı Olarak Türk Halk Müziği ve Türküler, *Erciyes İletişim Dergisi “Akademia”*, (2)1, 136-150.

Onatça, Ayışit, N. (2007). *Alevi-Bektaşî Kültüründe Kırklar Semahı: Müzikal Analiz Çalışması*, İstanbul: Bağlam Yay.

Öztuna, Y. (2000), *Türk Musiki Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.

Su, R. (2000), *Türk Halk Oyunları*, Kültür Bakanlığı Yay., 2. Baskı, Ankara.

Turan, F. A. (2010). Şaman ritüellerinden Alevi Semahlarına esrarlı yolculuk. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 153-162.

Turan, Z. (2000). Türk Halk Oyunları Türlerinden Halayların Yapısal Özellikleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir:

Yardımcı, M. (2012). “Geçmişten Günümüze Ozanlık Geleneği ve Bu Süreçte İletişim Araçlarının Rolü”, [Http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/](http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/) , (Erişim Tarihi: 02.10.2021)

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 02.10.2021).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/> (Erişim tarihi: 09.09.2021).

<https://www.repertukul.com/> (Erişim tarihi: 15.07.2021).